

Asutawa Kogu

5. istungjärk. **Protokoli nr. 156 (2)**

1920. a.

Asutawa Kogu koosolek 10. septembril 1920. a. kell 5 p. l. Toompea lossi Walges saalis.

Kokku on tulnud 93 Asutawa Kogu liiget.

Walitsuse lauas: siseminister **K. Einbund**, välisminister **A. Birk**, haridusminister **Fr. Sauer**.

P ä e w a k o r d:

1. Komisjonide täiendawad walimised.

2. Asutawa Kogu nime peale antawate palwete läbiwaatamise komisjoni ettepanekud, täielikult armu anda **Aleksei Mägi**'le; **Johan Lindström**'ile määratud karistust vähendada; **Jegor Balanenko** karistust muuta.

3. Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Asutawa Kogu rühma ettepanek **Wabariigi Walitsusele** juhtnööri anda sõjaministri 1920. a. 6. augustil nr. 5 all väljaantud sundusliku määruse tühjastunnistamise kohta.

4. Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Asutawa Kogu rühma ettepanek **Wabariigi Walitsusele** juhtnööri anda **Wabariigi Walitsuse** otsuse 21. märtsist 1920. a. sõjawägede ülemjuhataja wolituste ja kohuste sõjaministri peale panemise kohta tühjastunnistamise asjas.

Koosolekut juhatab esimees **A. Rei**.

Sekretääri kohal abisekretäär **H. Raudsepp**.

Koosolek algab kell 5.40 min.

1. Päewakorrapunktide järjekorra muutmise. Juhataja **A. Rei**: Awan Asutawa Kogu koosoleku. Täna nase koosoleku järjekorra muutmise kohta

on ettepanek tulnud, et kolmas ja neijas punkt saaksid järjekorras ära wahetatud. Panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) See ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

2. Komisjonide täiendawad walimised. Esimene päewakorrapunkt on komisjonide täiendawad walimised. Rhs. **Kornel**'i poolt on tulnud teadaanne, et ta amnestia ja akl-te **Kruus**'i, **Kärner**'i, **Oinas**'e ja **Anwelt-Ostra** süüteo uurimise komisjonist wälja astub. Amnestia komisjonist on ühes Asutawa Kogu liikmete hulgast wäljaastumisega wälja astunud ka **Semper**. Iseseiswate sotsialistide poolt on ettepanek tehtud amnestia komisjoni **Semper**'i asemele walida **Freiberg** ja hariduskomisjoni rahwasaadik **Janson**. (Hääletatakse.) Seega on ettepanek nähtawa enamusega wastu wõetud.

H. Kuusner (rhw.): Amnestia ja akl-te **Kruus**'i, **Kärner**'i, **Oinas**'e ja **Anwelt-Ostra** süüteo uurimise komisjonist lahkunud rahwasaadik **Kornel**'i asemel panen ette rhs. **Reinthal**'i.

Juhataja **A. Rei**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on rhs. **Reinthal** walitud.

J. Reinthal (rhw.): Hariduskomisjonist on wälja astunud rahwaerakonna liige **Järwe**. Tema asemele panen ette rhs. **Reisik**'u.

Juhataja **A. Rei**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

3. Asutawa Kogu otsus Aleksei Mägi'le armu anda. Asutawa Kogu nime peale antawate palwete läbiwaatamise komisjoni aruandja **T. Kalbus**:

Aleksei Mägi on sõjawäljakohtu poolt Saaremaa mässust osawõtmise pärast 15 aastaks sunnitööle mõistetud. Aktist on näha, et **Mägi** juurde on tulnud sõjariistus isikud. üks on nimetanud ennast kommissariiks ja pannud **Mägi**'le ette ühes tulla mässust osa wõtma. Ühtlasi on kästus teda, et ta sõjariistad kaasa wõtaks. **Mägi** on Saaremaa preestri wend. Kartusel, et

ta maha lastakse, on Mägi kaasa läinud. Seda asjaolu tõendab kohalik wallawalitsus, kohalik kordnik ja kõik küla elanikud. Asja läbi waadates leidis komisjon, et Mägi mitte priitahtlikult mässajate hulka ei ole läinud, waid teda on selleks sunnitud. Aktis ettetoodud andmetest on näha, et Mägi ei ole mitte wägiwalda tarwitanud. Kõike seda silmas pidades leiab armuandmise komisjon wõimaliku olewat Asutawale Kogule ette panna Mägi'le täielikult armu anda. Mägi istub juba üle aasta kinni. Komisjoni ettepanek on paljundatud ja rahwasaadikutele wälja jagatud.

Juhataja **A. Rei:** (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

4. Asutawa Kogu otsus J. Lindström'i karistust wähendada.

Aruandja **T. Kalbus:** Juhan Lindström on sõjawäe ringkonnakohtu poolt 3 aastaks wangiroodu mõistetud selle eest, et ta oma jalale wiga oli teinud, sellepärast, et ta tahtis ennast sõjawäeteenistusest wabastada. See selgus ülewaatamise juures 30. jaanuaril 1919. a. Peale selle selgus aga, et tema on juba enne nimeetatud tähtaega rahwawäe komisjoni sisse andnud palwe, et teda kui ainukest perekonnatoitjat wabastataks. 14. weebbruaril, tähendab 15 päewa pärast seda, wabastati teda rahwawäe peakomisjoni otsuse põhjal sõjawäeteenistusest, mitte jala haiguse pärast, mille kohta protokoll tehti, waid perekonnaseisu pärast. Need tõendused on kõik siin akti sees olemas. Lindström'i asi anti sõjawäe ringkonnakohtu alla ja 10. aprillil mõisteti ta süüdi. Et Lindström Eesti keelt sugugi ei mõista ja et tal sõjawäe ringkonnakohtus ühtegi tõlki ei olnud, siis ei saanud ka midagi seletada ja laskis selle otsuse jõusse astuda. Nüüd aga pööras ta Asutawa Kogu poole palwega, kus ta selle peale tähelpanu juhhib, et ta mitte haiguse tõttu, waid perekonnaseisu pärast wabastatud on saanud. Et Lindström, kui mitte sõdur sõjawäe ringkonnakohtu poolt trahwitud ei oleks wõinud saada selle süüteo eest, siis leidis Asutawa Kogu komisjon wõimaliku olewat tema karistust wähendada 3 aasta asemel määrates 6 kuud wangistust, arwates 10. aprillist 1920. a.

Juhataja **A. Rei:** (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

5. Asutawa Kogu otsus Jegor Balanenko karistust muuta.

Aruandja **H. Raudsepp:** Peterseri maakonna kodaniku Olga Balanenko poolt on palwekirja sisse tuinud, et tema pojale, kes salakaubawedamises karistatud, armu antaks. Aktist selgub asjaolu järgmiselt: Balanenko oli 1 puud soola katsunud wabariigi piiridest wälja wiia ja piirwalwe poolt kinni peetud, sõjawäljakohu kätte antud, kus ta üheks aastaks wangiroodu mõisteti kõigi õiguste kaotamisega. Nagu ülekuulamise aktist selgub, wabandab süüalune ennast sellega, et neil kodus suur leiwapuudus ja tema tahtnud soola wilja wastu ümber wahetada. Asutawa Kogu komisjon palwekirja läbi waadates, tuli otsusele, et Jegor Balanenko'le täiesti armu anda wõimalik ei ole, kuid silmas pidades, et tema 16 a. wana, ja et sõjawäljakohus temale karistuse määranud, mis alaealisele liiga raske, otsustas seda karistust kergendada, määrates üks aasta kinnipidamist alaealiste wangimajas. Komisjoni otsus täielikul kujul on Asutawa Kogu liikmetele kätte saadetud.

Juhataja **A. Rei:** (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Järgmise päewakorra-punkti kohta on sisse tulnud ettepanek, mida sekretäär ette kannab.

6. Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Asutawa Kogu rühma ettepanek Wabariigi Walitsusele juhtnööri anda Wabariigi Walitsuse otsuse 21. märtsist 1920. a. sõjawägede ülemjuhataja wolituste ja kohuste sõjaministri peale panemise kohta tühjakstunnamise asjus.

Sekretäär **H. Raudsepp** (loeb): Asutawale Kogule. Silmas pidades, et wabariigi makswates seadustes sõjawägede ülemjuhataja instituut ainult sõja aja jaoks on ette nähtud, ja rahuaegne wabariigi walitsemise korraldus seda instituuti mitte ei tunne; ja silmas pidades, et Eesti wabariik praegusel ajal ühegi riigiga sõjajalal ei seisa ning wabariigi sõjajõud demobiliseeritud on, paneb Asu-

tawa Kogu sotsiaaldemokraatlik rühm Asutawale Kogule ette vastu wõtta järgmine juhtnõor Wabariigi Walitsusele: Asutaw Kogu teeb Wabariigi Walitsusele kohuseks Wabariigi Walitsuse otsus 21. märtsist 1920. a. sõjawägede ülemjuhataja wolituste ja kohuste sõjaministri peale panemise kohta („Riigi Teataja“ nr. 47/48, äratõmbed Wabariigi Walitsuse protokollidest, 21. märtsil 1920. a., punkt 2) — tühjaks tunnistada. Selle ettepaneku palume tänase Asutawa Kogu koosoleku päewakorda wõtta. Sotsiaaldemokraatliku rühma nimel: (allkirjad) L. Johanson, M. Püüman, H. Martna. Tallinnas, 7. septembril 1920. a.

H. Martna (sd.): Wabariigi Walitsus otsustas 21. lül 20. wägede ülemjuhataja instituuti ära kaotada, kuid ühes sellega wägede ülemjuhataja õigused sõjaministrile edasi anda. Juba siis ei olnud Eesti ühegi riigiga sõja seisukorras ja ei ole praegu seda ka mitte. Wägede ülemjuhataja tarwitab neid õigusi selléks, et kõiksugu surweabinõusid Eestis maksuma panna, mis meie rühma arwamise järele praegu mitte tarwilikud ei ole, näiteks wõiks nimetada seda sama määrust, mis järgmise punktina Asutawa Kogu päewakorda üles on wõetud, kus wägede ülemjuhataja oma wõimupiirides streigi eest surmanuhtluse on maksuma pannud. On isegi kahtlane, kas Wabariigi Walitsusel oli õigus neid wolitusi sõjaministrile üle anda, sest wägede ülemjuhataja instituit on meil ette nähtud ainult sõjaajal. Kui need õigused sõjaministrile ka rahujaks antaks, siis on see sedawõrd suure ulatuse ja tähtsusega, et seda seadusandlikul teel tuleks toimetada. Panen sotsiaaldemokraatliku rühma nimel ette, et teine punkt sellest määrusest ära saaks kaotatud.

H. Kuusner (rhw.): Rahwaerakonna rühma nimel teen ettepaneku enne kui Asutawa Kogu poolt see küsimus saaks ära otsustatud, küsimus läbikaalumiseks anda riigikaitse komisjoni kätte, kes walitsuse arwamist ära kuulates asja igakülgsest läbi kaaluks ja oma otsuse Asutawale Kogule ette paneks.

Juhataja **A. Rei**: (Hääletatakse.) Ettepanek on 42 häälega 27 vastu vastu wõetud.

A. Oinas (sd.): Meil on waremalt mitmesuguseid küsimusi antud komisjonide kätte, kuhu nad ka sagedasti pikemalt on jäänud. Et nüüd ära hoida wi-

witust, mis wõiks selle läbi juhtuda, et Asutawal Kogul raske töö, nimelt eelarwe läbiwaatamine, ees seisab, kus 40 Asutawa Kogu liiget ametis on, sellepärast paneb sotsiaaldemokraatlik rühm ette, komisjonile määrata kahenädalane tähtaeg, missuguse aja jooksul komisjon arwatawasti oma tööga lõpule jõuab.

H. Kruus (is.): Küsimus, mis praegu Asutawas Kogus arutamisel on ja mis ette on pandud ja otsustatud riigikaitse komisjoni kätte anda ja mille kohta sotsiaaldemokraatliku rühma esitaja härra Oinas ettepaneku on teinud juhtnõoriks anda riigikaitse komisjonile, et see kahe nädala jooksul selle ära otsustaks, — on isenesest küllalt lihtne ja selge, et ta ei tarwita pikemat käsitamist ja sellepärast panen ette riigikaitse komisjonile selle küsimuse läbiwaatamiseks ühenädalane tähtaeg anda.

A. Oinas (sd.): Ettepanekut rühma nimel tehes pidasin seda silmas, et komisjon wast ehk sügawamalt küsimust käsitama hakkab ja wägede ülemjuhataja instituudi kaotamisega ka wägede ülemjuhataja pärandust igasugu määruste näol likwideerima hakkab. Seda silmas pidades, et ta tingimata oma töödega walmis saaks ja et mitte ei juhtuks, et komisjon weel ajapikendust paluks, sellepärast arwas rühm ettepaneku teha, kahenädalane tähtaeg määrata. Kui aga wõimalikuks arwatakse, et ta selle tööga ühe nädala jooksul walmis saab, sinnapoole kalduwaid hüüdeid on näiteks ka tööerakonna poolt kuulda, — ühineb sotsiaaldemokraatlik rühm härra Kruusi ettepanekuga.

Juhataja **A. Rei**: Rhs. Oinas ühineb rahwasaadik Kruusi ettepanekuga. Panen ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Rhs. Kruusi ettepanek on 44 häälega 33 vastu vastu wõetud.

7. Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Asutawa Kogu rühma ettepanek Wabariigi Walitsusele juhtnõori anda sõjaministri antud sundusliku määruse nr. 5. 6. augustist 1920. a. tühjakstunnistamise kohta.

Sekretäär **H. Raudsepp** (loeb): Asutawale Kogule. Paneme ette vastu wõtta järgmine juhtnõor Wabariigi Walitsusele. Asutaw Kogu teeb Wabariigi Walitsusele kohuseks sõjaministri sundusliku määruse nr. 5, 6. augustist 1920. a. („Riigi Teataja“ nr. 123/124)

tühjaks tunnistada. Selle ettepanekupalume tänase koosoleku päewakorda wõtta. Asutawa Kogu sotsiaaldemokraatliku rühma nimel: (allkirjad) L. Johanson, M. Püüman, H. Martna. Tallinnas, 7. septembril 1920. a.

A. Oinas (sd.): 1905. a. lõpul, kui tsaariwalitsus rewolutsiooni löögist toibudes hakkas rewolutsiooni liikumist maha suruma, andis ta välja seaduse, mille järele raudtee- ja posti-telegraafiteenijatele ja ametnikkudele, samuti nende ettewõtete ametnikkudele ja töölistele, mille töö seismajätmine riigile hädaohtlik wõiks olla, edasi kõigile riigiasutustes teeniwatele ametnikkudele ja töölistele ära keelati töö seismapanek, streikimine. Karistus streikimisest osawõtmise eest ulatas selle seaduse järele 3 nädalast kuni 1 a. 4 kuud wangistuseni. See seadus, õigemini ettetoodud osa seadusest, on kodifitseeritud nuhtlusseaduse § 1359. p. 3—8. Sellest seadusest, mis 1905. a. rewolutsiooni mahasurumise ajast pärit, on nüüd nähtawasti wähe olnud selleks, et raudtee-, posti- ja telegraafiteenijate ning -tööliste streigist jagu saada. Sõjainistri poolt on 6. augustil 1920. a. sunduslik määrus välja antud, mille järele § 1359. ettenähtud süütegude eest karistust kuni surmanuhtluseni kõwendatakse. — 1 a. 4 kuu asemel. Edasi on antud need süüteod sõjawälja- ja sõjawäe ringkonnakohtu otsustada. Edasi, sama sundusliku määrusega on teatawad kuriteod, mis on üldises kubermangu seaduses, § 23, lisa 17, ette nähtud, nagu raudtee rikkumine ja telefoni rikkumine sõja ajal jne., samuti ka sõjawäljakohtutele otsustada antud. Edasi on sõjawäeringkonna ja kaitseliiduülemade administratiiv karistamise õigus, 2. augustist nr. 27, ka diwiisiülematele antud. Igatahes on karistused, mis on ette nähtud § 1359, kui ka kubermangu seaduse § 23. lisa 17. kõwendatud äärmuseni: 1 a. 4 kuu asemele on surmanuhtlus määratud.

Kõnealolew määrus on välja antud sõjawälja walitsemise korra § 29 põhjal. Kui meie seda paragrahwi järele waatame, siis selgub, et wägede ülemjuhatajal on õigus sõjaajal karistusi suurendada, kuid igakord peab ta sellest keiserlikule kõrgusele teatama. Nüüd tõuseb küsimus, kas on sõjainistri sunduslik määrus maksew, kuna ta ainult Wabariigi Walitsuses teada anti, aga mitte Asutawas Kogus, sest õieti on ju Asutaw Kogu

keisri õiguste kandjaks Eestis. Mina isiklikult ei taha selle wormiliku külje juures peatada, mind ja minu fraktsiooni huwitab sisuline külg.

Esimesel koosolekul tähendas rahwa- saadik Martna, et kuigi meil tsarism surnud on, ta siiski edasi elab. (J. Temant, maal.: Teie eneste keskel.) See sunduslik määrus on enam kui tsarism, ta on karmim, kui tsaari ajal väljaantud seadus. Karistused, mis sei ajal ulatasid 1. a. ja 4 kuu peale, on nüüd surmanuhtluseni kõwendatud. Muidugi on iga walitsus õigustatud karme abinõusid tarwitama, kui selleks tõsiseid põhjusi on, kuid tõuseb küsimus, kas oli praegusel juhtumisel selleks põhjust, et Eestit panna streigi eest karistustega niisugusesse seisukorda, missuguses ükski riik haritud rahwaste seas ei ole. Asutawa Kogu liikmetel ei ole saladuseks, et selle sundusliku määruse peale on wäljamaa ajakirjanduses tähelepanu juhitud ja näidatud, et niisuguseid karistuse määrusi streigi eest Euroopa hulk aega enam ei tunne. Wõib olla, et idapool niisuguseid karistusi on, aga Asutawa Kogu enamus ei ole kunagi püüdnud ida poolt omale eeskuju wõtta. (Paremalt poolt hüüded: Kas tõesti? Kas Teie ka mitte, Naer ja kära.)

Meie peaminister on mitmel korral siit kõnetoolilt tähendanud, et Wabariigi Walitsus ei tohi nii talitada, nagu Kerenski seda omal ajal tegi, see oleks kuritegu riigi vastu. Meie mõistame seda seisukohta, kuid tähendame, et § 1359. ei ole Kerenski poolt välja antud, waid tsaari ajal. Meil minnakse aga weel kaugemale, püütakse raudse rusikaga maha suruda kommunismi, kuid tehtakse seda ühel hoobil ka töölisliikumisega.

Kui meie lähemalt Eesti olusid tähele paneme, siis näeme, et meil kahesugust mõõtu tarwitatakse: üks mõõt on tööliste, teine kodanikkude ringkondade vastu. Tööline on kahes mõttes walmistaja, tema mängib kõige suuremat osa oma isikliku tööjõuga walmistuses eneses, kuid teiselt poolt walmistab ta ka ise oma tööjõudu. Kui meie majandusliku elu eest hoolt kanname, siis peab see ka seda tähendama, et meie selle eest hoolt peame kandma, et tööline saaks oma tööjõudu walmistada. Selleks peawad aga temal fawälised elutingimised olema, ta peab kohaselt süüta saama, tal peab kohane

korter olema jne. Kui nüüd riigitöölised ja -ametnikud püüawad wõidelda selle eest, et oma olukorda parandada, ma ei räägi mitte 7000 marga kaitsemisest, waid üldse streikimise keelust. Praegu, kus margakurs langeb ja kus paratamata tarwis on aeg-ajalt palku järele waadata ja kõrgendada, on katsed igasugust palgakõrgenduse liikumist maha suruda, majanduslikust seisukohast ekslikud. Weel vähem kannatab arwustust wälja, kui sõjaminister surmanuhtlusega streikijaid karistada ähwardab.

Teisel seisukohal asub walitsus siis, kui ta hoolt kannab nende ringkondade eest, kes mitte oma isikliku tööjõuga walmistamisest osa ei wõta, waid teisel teel seda teewad, oma omanduse wõi kapitaaliga. Hilja aja eest oli toitlusministeeriumi juures nõupidamine, kus rukkipuuda hinnaks määrati 230 marka. Ma olen mitmelt poolt kuulnud arwamist, et walitsus ei wõinud odawamat hinda määrata, sest siis poleks põllutööpidajad enam rukkid andnud ega maha teinud. Ma saan sest aru, kui walitsus selle eest hoolt kannab, et walmistamine edasi kestaks ja et põllumees oma tööd teeks. Kuid walitsus lubas hinda määrata põllumeestele sel kujul, et ta laskis põllumehi igast maanurgast kokku tulla, ja neil enestel hinda ära määrata. Põllupidajatele tuldi lahkelt wastu, nii et nemad ise peaaegu wabalt wõisid puudahinda ära määrata. Muidugi ei rahuldanud ka see weel mitte teatawa ringkonna põllupidajate huwisid, kelle eesotsas mõned tuntud, — ma ei ütle mitte „kõik“, — maaliidu tegelased seisawad, sest nagu teada nõuti mõnes kohas rukkipuudast koguni tuhat marka, ja „Kaja“ nõudis näiteks üle 400 marga. Kuid ometi tuldi 230 margaga suuremale hulgale põllupidajatele wastu, sest üksikud wallad nõudsid ainult 150 marka rukkipuudast. Nii wõis üks kiht oma äranägemise järele oma teenete eest hinda määrata, kuna aga teine kiht, töölised, kes samuti walmistamisest osa wõtawad, kaugegtki sarnast wastutulekut ei leidnud. Selle kihi katse wasta, oma tegewuse eest wäärilist tasu wälja nõuda, sihiti sõjakohtud ja surmanuhtlus, ning teised surweabinõud. (Siseminister K. Einbund: Töölised kukutawad riiki.) Wabandage, kui Teie üksikuid riigikukutajaid oleksite nuhelnud, poleks ma mitte siinkohal rääkinud. Kui teie aga

üldse streigist osawõtjaid nuhtlete, siis ei ole see enam wõitlus riigikukutamise wastu, waid see on wõitlus streikidega üldse, see on raudne rusikas, mis kommunismi maha litsudes tabab walusalt praegu tööliste ja ametnikkude liikumist. Iseasi, kui meie äärmiselt hädaohtlikus seisukorras oleksime, kuid praegu, kus raskem sõjaaeg selja taga, karistusseadusi, mis meil sõjaajal tarwitusel olid, kõwendama hakata, see on meie rühma seisukohalt lubamatu. Eesti riik ei ole mitte sawisel alusel, et meie kramplikult terrori abinõudest peaksime kinni haarama. Kui tahetakse sel teel kommunismist jagu saada, siis suurendab see ainult sisemist rahulolematust rahwakihi keskel. Ei tarwitse mitte palju mõelda, et selgusele jõuda, et praegusel ajal kahesugust mõõtu on tarwitatud. Ühedel lastakse wabalt oma töö eest tasu nõuda ja ära määrata, teiste püüded oma elutingimusi parandada, surutakse surmanuhtluse abil maha. Just see pilt kahesugusest mõõdust wõib kommunismi ainult kaswatada. Kui teie praegu laialistes töölistekihtides liigute, siis kuullete teie sealt ägedamaid märkusi walitsuse kohta, kui waremalt. Muidugi teatawa aja wõib terrori abil walitseda, kuid lõppude-lõpuks läheb mõõt täis. Sarnaseid terrori abinõusid on senni tarwitatud ainult Wenemaal. Iseasi oleks siis, kui meil äärmiselt raske seisukord oleks, kuid ka siiski peaks meil usku olema Eesti riigi sisse ilma terrorita. Praegu pole meie aga mitte sarnases olukorras, et meie kramplikult sõjaseadusest peaksime kinni pidama, surmanuhtlusi ja muid sarnaseid karistusi määrama. Seda silmas pidades teeb sotsiaaldemokraatlik rühm Asutawale Kogule ettepaneku, sõjaministri sunduslik määrus tühjaks tunnistada. Meie esialgne ettepanek oli Wabariigi Walitsusele juhtnõore anda selle määruse tühjastunnistamiseks, kuid nüüd, silmas pidades, et Asutawal Kogul enesel õigus on seda määrust tühjaks tunnistada, ilma et tal tarwis oleks Wabariigi Walitsusele juhtnõore selleks anda, teeb meie rühm järgmise ettepaneku: Asutaw Kogu teeb Wabariigi Walitsusele kohuseks sõjaministri sunduslik määrus nr. 5, 6. augustist 1920. a. („Riigi Teataja“ nr. 123/124) tühjaks tunnistada. (Ela w kiidu a w a l d u s p a h e m a l p o o l.)

Peaminister **J. Tõnisson:** Austatud Asutawa Kogu liikmed! Enne weel, kui wiimane kõneleja sõna wõttis, tahtsin ma sõna wõtta, aga Asutawa Kogu juhataja ei saanud seda tähele panna, sest et ma seda enne teada ei andnud, waid sõna otsekohe kõne ajal palusin.

Kui ma oma seletustega enne sotsiaaldemokraatliku rühma esitaja kõnet oleksin saanud esineda, siis oleks see härra Oinas'e seletuse ülearuseks teinud. Lugu on nimelt nii, et ma Wabariigi Walitsuse poolt teada anda wõin, et sõjaminister oma määruse 6. augustist 1920. a. tagasi on wõtnud. Mispärast? Siin on sotsiaaldemokraatliku rühma esitaja seletanud ja kõnelenud sellest, nagu tarwitaks Wabariigi Walitsus kahesugust mõotu: töölisliikumise wastu terror ja põllumeeste wastu — leplik wastutulek. Asjalikuks õienduseks olgu öeldud, et ette toodud näide ekslik on. Wiljahindade kindlaksmääramise komisjonis ehk nõupidamisel oli 7 liiget: põllutöömüüra — 1, sõjawäe intendantuurist — 1, linnawalitsustelt — 1, maakonnawalitsustelt — 1, põllumeeste poolt — 2. Need teised peale kahe põllumeeste keskseltside esitaja, tulewad kõik õieti, kui wast põllumüüra esitaja maha arwata, tarwitajate ehk konsumentide esitajateks nimetada. Nõnda oli siis 7 liikmest 4 konsumentide ja maksimum 3, kes pidid produktiooni huwisid kaitsma. Wõime puhtast südamest öelda, et see täiesti ekslik on nõnda seletada, nagu oleks Wabariigi Walitsus ka muil puhkudel katsunud töölisliikumist takistada wõi töölise wastu üldse kuidagi wiisi wägiwalda tarwitada. Ümberpöörduvalt, Wabariigi Walitsus on omale ülesandeks teinud, mitte üksiku rühma ega liigi huwisid kaitsta, waid riiklikust seisukohast wabariiki walitseda. Ja kui 6. augustil sõjaminister oma sundusliku määruse wälja andis, mis karistuse posti-, telegraafi- ja raudteestreiigi õhutajate wastu ära määras, siis ei ole seal sugugi mitte töölisliikumisega tegemist, kuna töölise streik juba 3. augustil majandusliku streigi nime all algas, mille juures walitsus täiesti tagasihoidlik ja erapooletu oli, ja mitte waele ei seganud, ja polekski waele seganud, kui mitte ei oleks tulnud poliitilise streigiga. ja kui mitte riigiametnikke

ja raudteetegelasi ei oleks streigisse segatud.

Siin on enne antud seletus, nagu oleks walitsus pidanud wälja astuma sellepärast raudtee-, posti- ja telegraafistreiigi wastu, et tema juba enne niisuguse streigi ära keelas. Tähendasin oma seletuses juba ennem, et niihästi posti- ja telegraafi-, kui ka raudteestriik on nuhtlusseaduste läbi keelatud, ja on sellega kuritegu. Walitsusel ei olnud tarwis sugugi seda ära keelata, kui seaduses see juba tehtud oli. Kui nüüd niisuguseid abinõusid tuli tarwitada, siis ei tarwitatud neid mitte töölisliikumise seisukohalt, — vähemalt walitsus on sest nii aru saanud, et posti-, telegraafi- ja raudteestriiki taheti korraldada poliitilisel otstarbel, et riigile hädaohtlikku seisukorda luua, milles mitte sugugi ei tahetud töölise majanduslikke huwisid kaitsta. Sellepärast on sõjaminister oma sundusliku määruse 6. augustil wälja andnud, et hoiatada ja ära hoida, et mitte ei mindaks keelatud teel niikaugele, et walitsus sunnitud oleks sõjariistu appi wõtma. Et suuremaid raskusi ja kokkupõrkeid ja wõib olla, werewalamisi ära hoida, seks on see määrus wälja antud. Tema ei olnud mitte seks wälja antud, et selle abil Eestit walitseda, waid et posti-, telegraafi- ja raudteestriiki, mida taheti ära kasutada poliitilistel otstarbetel, ära hoida. (O. Strandman, tõer.: Kas see ei ole walitsemine?) Ma arwan, et meie siin tähti ei hakka sikutama. Lugu on nõnda, et sel korral taheti Wabariigi Walitsuse poolt niisugust hoiatuse ja kaitseabinõu tarwitada, ja ei mitte kui karistust — surmanuhtlust — appi wõtta, mille tulewikus ikkagi terroriga tegemist on. Sellel teel Eestit walitseda ei ole tahetud, waid see oli ainult ühekordne hädaabinõu, mida walitsus pidi tarwitama. Nüüd, kus see hädaoht, mille wastu see nuhtluse täitmine sündinud, kõrwaldatud, on sõjaminister selle määruse tagasi wõtnud, millest ta mulle täna teada andis. (J. Piiskar, is.: Aga mehed, kes wälja saadeti?) Surmanuhtlusega ei wõi ometi kedagi wälja saata. Teise ilma saatmine on sootu teine asi, kui Wenemaale saatmine. Minu arust on sellepärast see interpreteerimine, mille abil nüüd walitsusele ette heidetakse, et ta niisuguse abinõuga Eesti töölise terro-

riseerida on tahtnud, täiesti eksiw. Sellepärast olen ma sõna wõtnud, et näidata, mis sihti ja tendentsi walitsusel mitte ei ole. Sisuliselt on aga see asi likwideeritud just sõjaministri seletuse läbi, sundusliku määruse kõrwaldamise teel. Nii wõin öelda, et kõik need seletused walitsemise kawast terroristlikul alusel täiesti ekslikud on.

H. Kuusner (rhw.): Kuna walitsuse esitaja seletusest näha on, et see määrus, mille ärakaotamist nõutakse, kõrwaldatud on, paneb rahwaerakonna rühm ette, seda küsimust päewakorrast ära wõtta.

A. Oinas (sd.): Kuna sõjaminister selle määruse tagasi on wõtnud, langeb meie ettepanek muidugi päewakorrast ära, ja oleme rahuldatud peaministri seletusest. Lubatagu mulle aga peaministri seletuse kohta paar märkust teha.

Esiteks selle kohta, et see määrus mitte töölisi ei puuduta. Riigiettewõtetes töötab meil wõrdlemisi palju töölisi. See sunduslik määrus ei käi mitte ükski posti-, telegraafi- ja raudteeametnikkude kohta, waid puudutab ka töölisi, kes riigiettewõtetes teeniwad, näiteks kae-wandusettewõtete töölisi, sadamatöölisi jne. Sel määrusel on seega õige laialdane ulatus, ja ta ei riiwa mitte ainult ametnikke, waid ka laialdasi tööliste hulke. Kuid ka ametnikkude kohta on ta ebakohane. Siis edasi sai härra peaminister aru minu seletusest, nagu oleksin ma öelnud, et Wabariigi Walitsuse walitsemise wiis terroristlik on, — seda ma ei öelnud. Ma ütlesin, et see määrus on terrori laadi. Et walitsusel terroristlik walitsuse kawa oleks, seda pole ma tahtnud öelda, kuid salata ei saa mitte seda, et sõjaministri määrus niisuguse karistuse ette pani, mida senni ainult kõige suuremate kuritegude kohta maksma pandi, ja missugust karistust mõnes riigis üldse ei ole.

Peaminister J. Tõnisson: Mitte et waielda, aga et tõesti seisukorda küllalt hinnata, tahan ma tähelpanu selle peale juhtida, et meie siin wahet teha ei saa ametnikkude ja tööliste wahel, kui nad mõlemad on riigiteenistuses. Üks osa, näiteks wedurijuhid, nimetatakse ametnikkudeks, seal kõrwal on teised, kes samades oludes töötawad, tööliste nime all. (Siseminister K. Ein-

bund: Ahjukütjad näiteks.) Kui ahjukütja aitab rongi seisma panna, ja kõik telegraafiliinil töötawad tööliised panewad telegraafi- ja telefoniühenduse seisma, siis ütleme, nad tohiwad seda teha, kuna ametnikud, näiteks wedurijuhid, seda mitte ei tohi. See oleks wõimatu. Siis on weel elektriwalgustus, weewärk. Teie ütlete: ei ole kuskil seesuguseid seadusi kuulda. Kui teie waatate Lääne-Euroopat, seal on lugu nõnda, et kui kindluseseisukord, see on, meie sõjaseadus, wälja kuulutatakse, siis lastakse inimesi ilma kohtuta maha. Meil on sõjaseadus ja meie ei ole nalja pärast seda püsti hoidnud, meil on raudtee- ja telegraafiühendus sõjawäe seljataguse kindlustamiseks tarwilik. Telegraafi- ja telefoniliinid on pea kõik posti-telegraafi peawalitsuse käes, ja kui meil oleksid tõesti kõik ühendused seisma pandud, siis kujutage ette, missugune oleks sõjawäe seisukord olnud. Mis meie pidime siis tegema, et sõjawäeosade ühendust alal hoida? See on niisugune seisukord, mida ei saa mitte üldistama minna mingisuguste teoreetiliste kaalumiste läbi, waid praktiline hädatarwilikkus tegi walitsusele kohuseks, seal kõwa käega wahele astuda. Kui seal seda seisukorda tõsiselt hinnatakse, siis ei wõi mitte juttugi sellest olla, nagu oleks siin töölisliikumist ennast tabada tahetud. Tööliised liigutagu ennast oma majanduslikkude huwide heaks nii palju kui tahes, jätku aga meie riiklik kord, ja meie wabariigi julgeolek rahule. Kommunistliku riigiwastase töö wastu oli sihitud see määrus ja mitte tööliste wastu. Ma tähendan ainult ühte. (H. Mets, sd: Miks raudteeliit kinni pandi?) Raudteeliit — selle töö on weel praegu jälgi järele jätnud, ta on sellega toime saanud, et seal toidu- ja tarbeained nõnda ära jagati, et mõni on kolm paari saapaid saanud, teine mitte ühtegi, ja rahutust ja meeleolu on ta sünnitanud, mis just aitab kõiksugusteks ärewusteks kaasa. Kui palju seal sihilikkust on, ei tea, kuid et ta sel korral riigiwastaselt talitas, töölisliikumise toetamise nimel, seda oli wõimatu lubada walitsemise seisukohalt.

Juhataja A. Rei: Rhs. Kuusner'i poolt on ettepanek tehtud, millega ka rhs. Oinas ühines, see punkt päewakorrast ära wõtta. (Hääletatatakse.)

Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud. Sellega on ka päewakord läbi. Tehakse ettepanekuid järgmise koosoleku kohta? (Hüüded: Juhatuse hooleks!) Ma kuulen ettepanekuid koosoleku määramist juhatuse hooleks jätta; teisi ette-

panekuid ei ole tehtud. Panen hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on otsustatud järgmise Asutawa Kogu koosoleku aja määramine juhatuse hooleks jätta. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 6.40 min. p. l.

Algkirjale alla kirjutanud:

Asutawa Kogu esimees **A. Rei.**

Abisekretäär **H. Raudsepp.**